

Editorial

The lion's share of both social and commercial housing is produced without the ambition to be innovative. This is nothing new, but as more and more commissioning is done by market parties and nearly everyone is paying lip service to the 'articulate consumer', attempts to reflect what is deemed to be familiar and recognizable, be it a new 'garrison town', a '1930s' neighbourhood' or a 'castle', have risen exponentially in recent times.

Architects, too, seem to be more and more interested in an architecture of housing that references images from the past rather than the future. Some recent publications go as far as to speak of a new trend in architecture that rejects the insidious and dogmatic rise of modernism in the profession. It seems to be touching a nerve: reactions from either side are heated and dismissive, with the two camps engaged in what seems to be a black-and-white polemic that leaves little space for nuance. But what surprises most is the implication that this debate is new.

This return to the architectural past is not a new phenomenon. At many moments in the history of architecture, designers have harked back to old styles and building methods: in protest against prevailing views, as a means to innovation or out of sheer nostalgia for past times. This harking back has seldom gone unchallenged. Attempts to replicate old forms in contemporary materials, especially, have often provoked derision in the field, be it the early nineteenth-century Gothic Revival, the work of the Delft School in the twentieth century or today's 'new traditionalism'.

Through the essays and project documentation in this issue, *DASH* seeks to place today's debate in a broader perspective. Again, this is part of a long tradition: from the theoretical underpinnings of the Arts and Crafts movement by Charles Robert Ashbee and William Lethaby, the writings of M.J. Granpré Molière, to the postmodern reorientation on the past during the 1970s and 1980s (see, for example, 'De hang naar het verleden in de architectuur' (The predilection for the past in architecture), *Wonen TA/BK*, no. 16 (1978); 'La Presenza del Passato' (The presence of the past) – the title of the first Venice Biennale in 1980 and the critical regionalism of Alexander Tzonis & Liane Lefaivre and Kenneth Frampton in the 1990s). In different times and under different circumstances, the relationship to the architectural past keeps coming up for debate.

In the opening article Dick van Gameren traces the parallels between several historical approaches from the previous century, which are also explored in the project documentation. This is followed by a number of essays that take a closer look at various periods from that architectural past. Wolfgang Voigt describes the work of the 'traditional modernist' Paul Schmitthenner in pre-Second World War Germany, while Cor Wagenaar argues that both the traditionalists of the Delft School and the early modernists saw themselves as an inevitable product of history. In a comparative study of Italian neorealism and the working methods of Alvaro Siza, Nelson Mota examines the relevance of critical regionalism in this era. An interview with two generations of Bedaux architects and a critical analysis by Dirk Baalman of the nineteenth-century concept of 'character' in architecture mark the transition to the plan documentation, featuring work by Baillie Scott, Schmitthenner, Van Wamelen, Roggeveen, Ridolfi, Spoerry, Mecanoo, Krier, Bedaux and West 8/AWG.

Redactioneel

Het leeuwendeel van de woningbouwproductie in zowel sociale als commerciële ontwikkeling komt tot stand zonder de ambitie vernieuwend te zijn. Dit is van alle tijden, maar met het verschuiven van een steeds groter aandeel van het opdrachtgeverschap naar marktpartijen en de door vrijwel iedereen beleden zeggenschap van ‘de klant’, hebben pogingen om direct aan te sluiten bij wat bekend en herkenbaar wordt verondersteld, recentelijk een grote vlucht genomen: van nieuwe ‘vestingstad’ tot ‘jaren dertig wijk’ of ‘kasteel’.

Ook onder architecten lijkt in toenemende mate belangstelling voor een woningbouwarchitectuur, die eerder aan uit het verleden bekende beelden dan aan de toekomst appelleert. Enkele recente publicaties suggereren zelfs dat er sprake is van een nieuwe architectuurstroming, die zich af zou zetten tegen het dogmatisch en onafgebroken voortwoekerend modernisme van vakgenoten. Dit lijkt een gevoelige snaar te raken: reacties zijn over en weer fel en afwijzend, alsof twee kampen verwickeld zijn in een zwart/wit polemiek met weinig ruimte voor nuance. Wat daarbij verbaast, is de suggestie dat deze discussie nieuw is.

Terugkeer naar het architectonisch verleden is geen nieuw verschijnsel. Op vele momenten in de geschiedenis van de architectuur is teruggegrepen naar oude vormen of bouwwijzen: als protest tegen dan dominante opvattingen, als middel om juist een vernieuwing tot stand te brengen of louter uit nostalgie naar vroeger tijden. Ook was dit teruggrijpen zelden onomstreden. Vooral pogingen om oude vormen in hedendaagse materialen te repliceren, hebben vaak de hoon van de vakwereld opgewekt. Of het nu gaat om de vroeg negentiende-eeuwse neogotiek, het werk van de Delftse School uit de twintigste eeuw of het hedendaagse ‘nieuwe traditionalisme’.

In de essays en projectdocumentatie van deze uitgave wil **DASH** het hedendaagse debat in een breder perspectief plaatsen. Ook dit sluit aan op een lange traditie: van de theoretische onderbouwingen van de Arts and Crafts-beweging door Charles Robert Ashbee en William Lethaby, de teksten van M.J. Granpré Molière, de postmoderne heroriëntatie op het verleden in de jaren 1970-1980 (zie o.a. ‘De hang naar het verleden in de architectuur’, *Wonen TA/BK*, nr. 16 (1978); ‘*La Presenza del Passato*’ (‘De aanwezigheid van het verleden’) – titel van de eerste biënnale van Venetië in 1980 en het kritisch regionalisme van Alexander Tzonis & Liane Lefavre en Kenneth Frampton in de jaren 1990. Steeds opnieuw is vanuit verschillende tijden en omstandigheden de verhouding tot het architectonisch verleden aan de orde gesteld.

In het openingsartikel trekt Dick van Gameren een rode draad langs diverse op het gebouwde verleden gebaseerde benaderingen uit de afgelopen eeuw, die tevens aan bod komen in de projectdocumentatie. Aanluitend volgt een aantal essays, dat nader ingaat op diverse perioden uit dat verleden. Zo beschrijft Wolfgang Voigt het werk van de ‘traditionele modernist’ Paul Schmitthenner in het Duitsland van voor de Tweede Wereldoorlog en betoogt Cor Wagenaar dat zowel de traditionalisten van onder meer de Delftse School, als de vroege modernisten zichzelf beschouwden als een onontkoombare uitkomst van de geschiedenis. Nelson Mota onderzoekt in een vergelijk tussen het Italiaanse neorealisme en de werkwijze van Alvaro Siza de relevantie van het kritisch re(gion)alisme in deze tijd. Een interview met twee generaties architecten Bedaux en een kritische beschouwing van Dirk Baalman over het negentiende-eeuwse begrip ‘karakter’ in de architectuur markeren de overgang naar de plandocumentatie, met werk van Baillie Scott, Schmitthenner, Van Wamelen, Roggeveen, Ridolfi, Spoerry, Mecanoo, Krier, Bedaux en West 8/AWG.